

Subard gondolat

1911

fontos

V A2.

159-162

Hit és hisze kemyséig

A régies, primitív képzetek lassanként eltűnedeznek. Megtanulja, hogy magyar uraktól hiába vár elismerést és kegyelmet. Magának kell azt kiverekednie. Megtanulja, hogy amit a középiskolában a fejébe vertek és az egyetemen prelegálnak, nem a szent, nagyszerű tudomány, hanem majdnem mindig az uralkodó osztályok tudósaitól az uralkodó emberek érdekében kevert mérges, bódító ital, melytől hiába vár hasznos és igaz megismeréseket, mely ellenkezőleg az életről, a természetről, a gazdaságról megtévesztő, hamis tanokra tanítja. Az az ezernél több főt számláló diáktömeg, mely tiszteltreméltó áhitattal hallgatja elfogulatlan kutatók tanításait és tudatában van annak, mit kell cselekednie, egy jövőendő nemesebb s gazdagabb magyar élet örvendetes biztató tanúságtevője. Hisszük, hogy az egyetem új diákjai is nagy számban csatlakoznak társaik igaz törekvéseihez.

Szekely Artur.

Szabadnyelvi, 1911 V. sz. 159-162

11a

Hit és hiszékenység.

A vallás — és fejtegetéseink szempontjából egyedül ez fontos — nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy azokat a kötetekre menő tényeket, amelyek a szellemeknek a jellemét és szokásait valamint a varázslati szertartásokkal megvilágítani alkalmasak, az emberek elhiggyék. Tanításainak talán a magvát abban lehet látni, hogy aki ezeket el nem hiszi az vallástalan, aki már életében is, de főleg halála után egészen más elbánásban fog részesülni, mint azok, akik elhiszik ezeket a csodálatos és gyakran az elemi valószínűséget is nélkülöző dolgokat.

A tudomány féktelen erővel támadt reá a vallás babonáira és az érteleme egész karakterén meghátrálásra kényszerítette azokat. De abból a felháborodásból, amellyel az ébredő emberiség a vallást magától elvetette, nemcsak a megcsaltak panasza szólott, akiket a vallás a tudományjal együtt a technika áldásaitól is megfosztott, hanem a megalázottak tiltakozása is, akik rémülten ébrednek arra, hogy az erkölcs magasztos értékeit a tudatlanság és a babona öreire bízták. A hit és a bizalom fenséges képességeit, amelyekből az erkölcs fakad és amelyekből minden haladás táplálkozik, a vallás egybekeveri a hiszékenység szenvedélyével és ezzel az emberi jobblét forrásait orvul megmérgezi. A kábán megvesztegetett tudal önmagára eszmél és lázongva kérdezi, hogy mi ad azoknak, akik az ember állati származásának és szellemi szorultságának az uzsorásai, bátorságot és képességet arra, hogy a felfelé törő és fejlődő emberiséget erkölcsi gyámságban tartsák? Feleljen a vallás: miképp merik a szellem nincsellenei, miképp merik a hiszékenyek a hit kincsei felé kinyújtani kezeiket?!

Hinni és elhinni, a magyar nyelv egy tőből képezi ezt a két szót, amely pedig két különböző világot jelent. A hitem az, ami áldozatra készítet ott, ahol előnyök nem biztatnak, ami kitartásra

ösztönöz, amikor a siker reménye elhalványul, ami kényszer nélkül is kényszerít és parancs nélkül is kötelez. Amiben hiszek, azt erkölcsi ítéletem zsinórmértékévé teszem, azt helyesnek elfogadom és a hitemmel döntök a jó és a rossz között. Ellenben amit elhiszek, azt egyszerűen valónak fogadom el, anélkül, hogy ezzel helyeselnék vagy helytelenítenék.

A hit ösztöne a létfenntartásból fakad és enélkül hiába volna minden gondolkozás, hiába a világ összefüggéseinek minden tisztázása, eredményesen sohasem tudnánk *cselekedni*. Megbízható ismeretek nem elegendők a cselekvéshez. Célok nélkül nem cselekedhetünk és célokat csak szükségleteink tűzhetnek nekünk. Ha pedig az eszközök többfélék, akkor ezek között is választanunk kell. Hiába visz a Duna mindkét partján ut Bécs felé, mégis, mielőtt elindulnánk, választanunk kell a két ut között és amiután választottunk, ragaszkodnunk is kell a választásunkhoz. A gyakorlatban gyakran fontosabb az, hogy döntsünk, mint az, hogy miképp döntöttünk. Ha nem volna meg az a képességünk, hogy választásunkban megbizzunk, ahhoz ragaszkodjunk, akkor hiába volna minden mértan és minden földrajz, sohasem érnénk Bécsbe. Akár egy séta, akár egy utazás, akár egy egész életpálya is az ami fölött döntöttünk – mindegy. Lehet hogy csak egy kirándulásról volt szó, de lehet, hogy hazát, pártot vagy osztályt kellett választanunk és lehet hogy az örömök és fájdalmak határain túl a lét és a nem lét országainál válnak el utjaink . . . Amint a viszonyok bonyolultabbak lesznek, a helyzetek kevésbé áttekinthetők, a megteendő ut mindig hosszabb, az egyszerű bizalomból meggyőződés lesz, áhitat és ihlet, erkölcsi világnézet. Valahányszor akaratumk habozik és megfélekedezik az első és eredeti döntés körülményeiről, avagy a torlódó akadályok attól eltántorítják azt, mindannyiszor a meggyőződés ereje ragadja magával cselekvésünket és diadalmasan átsegít bennünket az erkölcsi világ holt pontjain. Döntő cselekvés, merész áldozat, igazi haladás hit nélkül nincsen és a tudomány fejlett rendszereit egyedül ez tudja termékeny emberi magatartássá és cselekvéssé átalakítani.

Amilyen merészen szökik ki a cselekvés ismereteink holt anyagából, olyan gondosan és olyan lelkiismeretesen kell ezt az alapot lerakni. Csak amikor mindent tudok, ami tudható, csak amikor mindent megismertem, ami megismerhető, akkor, de csakis akkor kell és szabad magatartásomat megválasztanom a természettel és a társadalommal szemben, döntenem a cselekvés kínálkozó utjai között és döntenem úgy, hogy a választott utban megbizhassam és haladhassak rajta vakon, végig, minden megpróbáltatáson, minden fájdalomon és minden kételyen keresztül . . .

Vannak, akik az erkölcsben valami kellemetlent és feszélyezőt látnak és mert nem mindent könnyű elhinni, azt hiszik, hogy a hiszékenységben is van valami erkölcsös. Kétségtelen, a hiszékenységnek is megvannak a maga nehézségei, akár a kételkedésnek. A megrogzított előítéletekben nehéz kételkedni, a csodálatosat meg nehéz elhinni. Megértjük tehát, ha a hiszékenyek egy

része elszórakozik ezzel a képességével, megértjük a panaszait is, hogy míg ők elhisznek mindent, még a hitetlent is, addig mi nagykényelmesen csak azt hisszük el, amit tényekkel és érvekkel bebizonyítanak nekünk, de értelmetlen és teljesen zavaros, amikor a vallásos emberek ezen messze tulmennek és hiszékenységüket nyíltan és mereven erkölcsi létük alapjának teszik meg.

A hiszékenységnek is lehetnek következményei, csak hogy ezek nem erkölcsiek. Lehet hogy a hiszékeny embert becsapják, lehet hogy kinevetik, lehet hogy megsajnálják tudatlanságáért vagy kitüntetik hitbuzgóságáért, lehet hogy lönkremegy, mert hiszékenyebb a szomszédjánál, lehet hogy püspök lesz belőle, mert többet hisz el a vetélytársánál — de a hiszékenysége soha sem több mint erkölcsileg közömbös hajlam, öröklött vagy szerzett sajátság, vagy fogyatékoság, aminő a göndör haj, a jó hang, vagy akár a hasbeszélés képessége.

Csak azokból az ismereteimből, amelyek a környezetemre vonatkoznak és amelyek cselekedeteimben tehát szükségképpen korlátoznak, csak ezekből fakadhat igazi hit. Akár Isten teremtette a világot, akár nem, az a felelősségemet nem érinti. Akár elhiszem azt, hogy hat nap alatt teremtette a világot, akár nem, az minden élethelyzetben teljesen közömbös. De tovább megyünk. Minden olyan babona, vallás vagy hazugság, amely azt tanítja, hogy a természet rendjét ismeretlen erők megzavarhatják, minden csoda-hit, amely a világ folyásában az okozatiság uralmát el nem ismeri — alapjában támadja meg az erkölcsöt, mert nem fűz cselekvőségünkhöz határozott és szükségszerű következményeket és ezzel feloldja magatartásunkat ezen következmények súlya alól. Hitet és erkölcsöt csak tudományra szabad alapítani, vallásra sohasem.

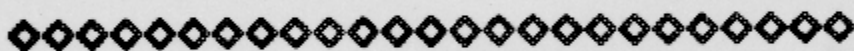
A kötelességvállalás teszi a hit lényegét. Mi, akik az ember önrendelkezésében hiszünk, ezzel kötelességet vállalunk. Nincs hagyomány amelynek a régisége felment bennünket az önálló elhatározás alól; nincsen tekintély amelynek a fensége magatartásunknak következményeit rólunk elháríthatná. Felgyújtottuk magunk mögött a hidat, amelyen a gyáva kényelem a felelőség előtt biztos partra menekül. Az aki mindenkor el tud számolni a társadalom és a természet által reá ruházott javakkal és a nagy elszámolásban, amelyben ő és a lelkiismerete egyedül vannak, azt mondhatja: Nem vártam és nem fogadtam el soha parancsot sem az Ég, sem a Mult, sem a Tekintély szavától, hanem igaz erőkódéssel magam döntöttem el, mi a helyes és mi a helytelen — az az ember hitt az emberi önrendelkezésben és erkölcsössé lett általa.

Mi, akik a társadalom fejlődésében hiszünk bennünket ez a hitünk elzár attól, hogy a teremtésre hárítsuk a rossz intézmények felelőségét. Mi magunk is felelünk mindenért, amivel a jelent és a jövőt megváltoztathatjuk. A mi erkölcsünk nem kiegyezés saját hiszékenységünk és képzeletünk torzszülötte között, hanem ellenőrizhető következményekért vállalt felelőség. Ami hitünk nem enged kibuvót, amely a tulvilágra halasztja az egyenleg felállítását.

A szabadgondolkodó ha akarja, ha nem kell hogy az okozatiság törvénye alá lehajtsa fejét és cselekvéseinek minden következményét pallosjoggal ruházza fel.

Akik rólunk, szabadgondolkodókról azt mondják, hogy nincsen hitünk, azok nyilván a saját hiszékenységüket hitnek tartják, mert nincsenek erkölcsi igényeik. Az igazi hit feltétlenségét és kötelező erejét ezek nem ismerik. Csak a hiszékenység alól felszabadult ember érett meg a hit világára.

Póányi Károly.

Szabadgondolat és kultúra.

A Budapesti Ujságírók Egyesületének Almanachja ily című fejezetében politikusokat és írókat szólaltat meg. Az Almanach szerkesztői igen helyesen felismerték, hogy a mostani esztendő legjelentékenyebb szellemi csatája a szabadgondolat körül indult meg és zajlik még most is. A szabadgondolat hívei ebben az évben verődtek harcias táborba s megkövácsolták e harc legerősebb fegyverét, a szabadgondolat sáttóját. Ez — ujságírás szempontjából